

Novembris 2014

DEMOKRĀTIJAS IZTIRGOŠANA

KA *CETA* INVESTORU AIZSARDZĪBAS NOTEIKUMI APDRAUD SABIEDRĪBAS INTERESES KANĀDĀ UN ES

Kopsavilkums

Kanāda un Eiropas Savienība (ES) 2014. gada 26. septembrī paziņoja, ka ir noslēgušas visaptverošu ekonomikas un tirdzniecības nolīgumu (*CETA*), kas ir tālejošs ekonomiskās integrācijas nolīgums. Nolīgumā ir ietverts investoru un valsts strīdu risināšanas (*ISDS*) mehānisms, kas varētu izraisīt korporatīvās tiesvedības bumu pret Kanādu, ES un atsevišķām ES dalībvalstīm un bīstami kavēt valdību centienus aizsargāt iedzīvotājus un vidi.

ISDS mehānisms ārvalstu korporācijām paver iespēju tieši iesūdzēt valstis privātos starptautiskos tribunālos, lai pieprasītu kompensāciju par veselības, vides, finanšu un citiem iekšzemes aizsardzības pasākumiem, kas saskaņā ar šo korporāciju viedokli apdraud to tiesības. Lēmumus investoru un valsts tiesas procesos pieņem

privāti komerciāli šķīrējtiesneši, kas saņem atlīdzību par katru izskatīto lietu, un ir skaidri redzama tendence interpretēt tiesību aktus par labu investoriem.

ISDS var liegt valdībām rīkoties sabiedrības interesēs gan tieši, kā notiek gadījumos, kad korporācija iesūdz valsti tiesā, gan netieši, atturot valdības no tiesību aktu pieņemšanas bailēs no iespējamām tiesas procesiem. Pasaules mērogā investori ir apstrīdējuši tiesību aktus, kas aizsargā sabiedrības veselību, piemēram, pretsmēķēšanas likumus, toksisku vielu un ieguves rūpniecības aizliegumus, prasības veikt ietekmes uz vidi novērtējumus un noteikumus, kas attiecas uz bīstamiem atkritumiem, nodokļu pasākumiem un fiskālo politiku.

Galvenie secinājumi

1. Kanādas pieredze ar Ziemeļamerikas brīvās tirdzniecības nolīgumu (*NAFTA*) ilustrē investīciju arbitražas bīstamību. Pamatojoties uz *NAFTA*, Kanāda ir iesūdzēta tiesā 35 reizes, ir zaudējusi vai nokārtojusi sešas prasības un ir atlīdzinājusi ārvalstu investoriem zaudējumus, kuru kopsumma pārsniedz 171,5 miljonus ASV dolāru. Pašlaik izskatāmajās investoru prasībās tiek apstrīdēti plaši valdības pasākumu klāsts, apgalvojot, ka tie mazina ārvalstu investīciju vērtību, — sākot ar moratoriju hidrauliskās sašķelšanas metodei un ar to saistīto urbšanas atļauju atsaukumu un beidzot ar Kanādas tiesu lēmumu atzīt par nederīgiem zāļu patentus, kas nebija pietiekami inovatīvi vai noderīgi. Ārvalstu investori pašlaik cenšas piedzīt no Kanādas valdības zaudējumus vairāku miljardu dolāru apmērā.

2. Var uzskatīt, ka *CETA* investoru aizsardzības noteikumi piešķirs ārvalstu investoriem vēl lielākas

tiesības nekā *NAFTA*, palielinot risku, ka ārvalstu investori izmantos *CETA*, lai ierobežotu turpmāko valdības politiku:

- saskaņā ar t. s. taisnīgas un vienlīdzīgas attieksmes klauzulu aizsargājot investoru tiesisko paļāvību, *CETA* riskē kodificēt ļoti plašu šīs klauzulas interpretāciju, kas radītu tiesības uz stabili regulatīvo vidi. Šīs tiesības ielīktu investoru rokās ļoti spēcīgu ieroci regulatīvu pārmaiņu apkarošanai arī tādos gadījumos, kad pārmaiņu pamatā būtu jaunas zināšanas vai demokrātiska izvēle;
- CETA* piešķirtu ārvalstu investoriem lielākas tiesības apstrīdēt finanšu noteikumus nekā *NAFTA*, kur principā bija paredzētas vienīgi banku (joprojām plašās) tiesības brīvi pārskaitīt līdzekļus un aizsardzība pret ekspropriāciju. *CETA* paplašina investoru tiesības, ietverot ļoti elastīgus jēdzienus, piemēram, taisnīgas un vienlīdzīgas attieksmes principu, kas draud sasaistīt rokas regulatoriem, kuru uzdevums

ir aizsargāt patērētājus un ārkārtas situācijās nodrošināt finanšu sistēmas stabilitāti.

3. CETA ievērojami palielinās risku, ka bankas, apdrošināšanas sabiedrības un holdinga sabiedrības varētu iesūdzēt Kanādu tiesā. Šis risks ir acīmredzams, jo spekulatīvie investori, kurus atbalsta investīciju juristi, arvien vairāk izmanto investīciju arbitražu, lai saraustu peļņu, iesūdzot tiesā valdības, kas piedzīvo finanšu krīzi. ES investīciju krājumi Kanādas finanšu sektorā ir ievērojami, un tas saskaņā ar CETA ļautu iegūt tālejošas prāvošanās tiesības.

4. CETA palielinātu risku, ka Kanādas kalnrūpniecības un naftas un gāzes ieguves nozares investori varētu iesūdzēt tiesā ES un tās dalībvalstīs. Kanādas investīciju krājumi ES šajās nozarēs ir ievērojami, un Kanādas kalnrūpniecības uzņēmumi jau ir iesaistīti vairākos pretrunīgi vērtētos ES dabas resursu projektos. Kalnrūpniecības speciālisti apsveic CETA kā vēsturisku nolīgumu, kam varētu būt "ļoti svarīga nozīme kalnrūpniecības nozarē". Naftas, kalnrūpniecības un gāzes korporācijas visā pasaulē arvien biežāk izvēlas investīciju arbitražu.

5. Arī ASV bāzētu daudznacionālu uzņēmumu Kanādas meitasuzņēmumi varēs izmantot CETA, lai iesūdzētu tiesā Eiropas valdības arī tad, ja ES gala rezultātā neiekļaus vai ierobežos investoru un valsts strīdu risināšanas mehānismu Transatlantiskās tirdzniecības un ieguldījumu partnerības (TTIP) nolīgumā, par kuru pašlaik notiek sarunas ar ASV. Tas ir īpaši satraucoši eiropiešiem, jo Kanādas ekonomikā dominē ASV korporācijas. Ārvalstu uzņēmumu ES meitasuzņēmumiem arī būtu tādas pašas tiesības apstrīdēt Kanādas pasākumus.

6. ES, Kanādas un ASV uzņēmumi jau pašlaik visbiežāk izmanto investīciju arbitražu, tāpēc nav iemesla šaubīties, ka tie izmantos CETA, lai ierobežotu Kanādas un Eiropas valdību pasākumus. Piecdesmit trīs procentus (jeb 299) no visiem pasaulē zināmajiem investoru un valsts strīdiem izskatīšanai tiesā ir iesnieguši ES investori.

ASV investori izskatīšanai tiesā ir iesnieguši 22 procentus (jeb 127) no visām zināmajām investoru un valsts strīdu lietām. Kanādas investori investīciju arbitražas izmantošanas biežuma ziņā ieņem piekto vietu.

7. Atlantijas okeāna abos krastos izskan arvien skaļāki iebildumi pret CETA investoru un valsts strīdu risināšanas noteikumiem — neapmierinātību pauž pilsoniskās sabiedrības organizācijas, arodbiedrības un pat ES dalībvalstis. Reaģējot uz iebildumiem, Eiropas Komisija un Kanādas valdība ir sākušas maldinošu propagandas kampaņu, kuras mērķis ir noliegt investīciju arbitražas riskus un novērst uzmanību no sistēmas būtiskajām problēmām, koncentrējoties uz kosmētiskām reformām.

8. "Reformas", ko Eiropas Komisija un Kanādas valdība ir solījušas veikt, lai kļiedētu bažas par /SDS, nenovērsīs investoru un šķīrējtiesnešu ļaunprātīgu rīcību. Gluži pretēji, CETA ievērojami paplašinās investīciju arbitražas darbības jomu, pakļaujot ES, tās dalībvalstis un Kanādu neparedzamiem un bezprecedenta atbildības riskiem.

Tādās stabilās jurisdikcijās kā ES un Kanāda nav vajadzības pēc īpaša juridiska ārvalstu investoru aizsardzības režīma. Mūsdienu daudznacionālie uzņēmumi pieder pie pasaules veiksmīgākajiem un pieredzes bagātākajiem uzņēmumiem, kas spēj novērtēt risku un paredzamo peļņu no šā riska. Ja risks izrādās pārāk liels, nekā šiem uzņēmumiem neliedz izvēlēties parastās tiesas, privātas apdrošināšanas un publisko ieguldījumu garantiju shēmas un citus brīvi pieejamus mehānismus.

Demokrātijas iztīrošana aicina Kanādas un ES likumdevējus noraidīt investīciju aizsardzības noteikumu iekļaušanu CETA un turpmākos līgumos, tostarp strīdīgajā ES un ASV Transatlantiskās tirdzniecības un ieguldījumu partnerības (TTIP) un Klusā okeāna partnerības (TPP) nolīgumā.



Publicējuši: *Association Internationale de Techniciens, Experts et Chercheurs (Aitec)*, Darba palāta Vine (*AK Vine*), Kanādas Politikas alternatīvu centrs (*CCPA*), Eiropas Uzņēmumu observatorija (*CEO*), Kanādas Uzņēmējdarbības padome, Kanādas Valsts sektora darbinieku savienība (*CUPE*), Eiropas Sabiedrisko pakalpojumu arodbiedrību federācija (*EPSU*), Vācijas NVO (nevalstiskā organizācija) Vides un attīstības forums, Eiropas Zemes draugi (*FoEE*), *PowerShift*, Eiropas lietu kvēkeru padome, Kvebekas kontinentālās integrācijas tīkls (*RQIC*), Taisnīgas tirdzniecības tīkls (*TJN*), Transnacionālais institūts (*TNI*), Transporta un vides federācija (*T&E*)

Amsterdamā/Berlīnē/Briseļā/Monreālā/Parīzē/Otavā/Vīnē, 2014. gada novembris